

Nepos' Life of Hannibal

CHAPTER 1 (1) Hannibal, Hamilcaris filius, Karthāginiēnsis. Sī vērūm est, quod nēmō dubitat, ut populus Rōmānus omnēs gentēs virtūte superārit, nōn est īnfitiandum Hannibalem tantō praestitisse cēterōs imperātōrēs prūdentīā, quantō populus Rōmānus antecēdat fortitūdine cūctās nātiōnēs.

(2) Nam quotiēscumque cum eō congressus est in Italiā, semper discessit superior. Quod nisi domī cīvium suōrum invidiā dēbilitātus esset, Rōmānōs vidētur superāre potuisse. Sed multōrum obtrectātiō dēvīcit unīus virtūtem.

(3) Hic autem, velut hērēditāte relictum, odium paternum ergā Rōmānōs sīc cōservāvit, ut prius animam quam id dēposuerit, quī quidem, cum patriā pulsus esset et aliēnārum opum indigēret, numquam dēstiterit animō bellāre cum Rōmānīs.

CHAPTER 2 (1) Nam ut omittam Philippum, quem absēns hostem reddidit Rōmānīs, omnium iīs temporibus potentissimus rēx Antiochus fuit. Hunc tantā cupiditāte incendit bellandī, ut ūsque ā rubrō marī arma cōnātus sit īferre Italiae.

(2) Ad quem cum lēgātī vēnissent Rōmānī, quī dē ēius voluntāte explōrārent darentque operam, cōnsiliīs clandestīnīs, ut Hannibalem in suspīciōnem rēgī addūcerent, tamquam ab ipsīs corruptus alia atque anteā sentīret, neque id frūstrā fēcissent idque Hannibal comperisset sēque ab interiōribus cōnsiliīs sēgregārī vīdisset, tempore datō adiit ad rēgem.

(3) Eīque cum multa dē fidē suā et odiō in Rōmānōs commemorāset, hoc adiūnxit: "Pater meus" inquit "Hamilcar puerulō mē, utpote nōn amplius novem annōs nātō, in Hispāniam imperātor proficīscēns, Karthāgine Iovī optimō maximō hostiās immolāvit.

(4) Quae dīvīna rēs dum cōnficiēbātur, quaesīvit ā mē, vellemne sēcum in castra proficīscī. Id cum libenter accēpīsem atque ab eō petere coepīsem, nē dubitāret dūcere, tum ille 'Faciam', inquit 'sī mihi fidem, quam postulō, dederis.' Simul mē ad āram addūxit, apud quam sacrificāre īstituerat, eamque cēterīs remōtīs tenentem iūrāre iūssit numquam mē in amīcitiā cum Rōmānīs fore.

(5) Id ego iūs iūrandum patrī datum ūsque ad hanc aetātem ita cōservāvī, ut nēminī dubium esse dēbeat, quīn reliquō tempore eādem mente sim futūrus.

(6) Quārē, sī quid amīcē dē Rōmānīs cōgitābis, nōn imprūdentē fēceris, sī mē cēlāris; cum quidem bellum parābis, tē ipsum frūstrāberis, sī nōn mē in eō prīncipem posueris."

CHAPTER 3 (1) Hāc igitur, quā dīximus, aetāte cum patre in Hispāniam profectus est. Cuius post obitum, Hasdrubale imperātōre suffectō, equitātuī omnī praefuit.

Hōc quoque interfec̄tō, exercitus summam imperiī ad eum dētulit. Id Karthāginem delātum pūblicē comprobātum est.

(2) Sīc Hannibal, minor quīnque et vīgintī annīs nātus imperātor factus, proximō trienniō omnēs gentēs Hispāniae bellō subēgit; Saguntum, foederātam cīvitātem, vī expugnāvit; trēs exercitūs maximōs comparāvit.

(3) Ex hīs ūnum in Āfricam mīsit, alterum cum Hasdrubale frātre in Hispāniā reliquit, tertium in Italiam sēcum dūxit. Saltum Pŷrēnaeum trānsiit. Quācumque iter fēcit, cum omnibus incolīs cōnflīxit: nēminem nisi victum dīmīsit.

(4) Ad Alpēs posteāquam vēnit, quae Italiam ab Galliā sēiungunt, quās nēmō umquam cum exercitū ante eum praeter Herculem Grāium trānsierat, quō factō is hodiē saltus Grāius appellātur, Alpicōs cōnantēs prohibēre trānsitū concīdit; loca patefēcit, itinera mūniit, effēcit, ut eā elephantus ōrnātus ire posset, quā anteā ūnus homō inermis vix poterat rēpere. Hāc cōpiās trādūxit in Italiamque pervēnit.

CHAPTER 4 (1) Cōnflīxerat apud Rhodanum cum P. Cornēliō Scīpiōne cōnsule eumque pepulerat. Cum hōc eōdem Clastidī apud Padum dēcernit sauciumque inde ac fugātum dīmittit.

(2) Tertiō īdem Scīpiō cum collēgā Tiberiō Longō apud Trebiam adversus eum vēnit. Cum hīs manum cōseruit, utrōsque prōflīgāvit. Inde per Ligurēs Appennīnum trānsiit, petēns Etrūriam.

(3) Hōc itinere adeō gravī morbō adfcitur oculōrum, ut postea numquam dextrō aequē bene ūsus sit. Quā valētūdine cum etiam tum premerētur lectīcāque ferrētur, C. Flāminium cōnsulem apud Trasmēnum cum exercitū īnsidiīs circumventum occīdit, neque multō post C. Centenium praetōrem cum dēlectā manū saltūs occupantem. Hinc in Āpuliam pervēnit.

(4) Ibi obviam eī vērunt duo cōsulēs, C. Terentius et L. Aemilius. Utriusque exercitūs ūnō proeliō fugāvit, Paulum cōsulem occīdit et aliquot praetereā cōsulārēs, in hīs Cn. Servīlium Geminum, quī superiōre annō fuerat cōsul.

CHAPTER 5 (1) Hāc pugnā pugnātā, Rōmam profectus nullō resistente. In propinquīs urbī montibus morātus est. Cum aliquot ibi diēs castra habuisset et Capuam reverteretur, Q. Fabius Māximus, dictātor Rōmānus, in agrō Falernō eī sē obiēcit.

(2) Hic, clausus locōrum angustīs, noctū sine ūllō dētrīmentō exercitūs sē expedit; Fabiōque, callidissimō imperātōrī, dedit verba. Namque, obductā nocte, sarmenta in cornibus iuencōrum dēligāta incendit eiusque generis multitudinem magnam dispālātā immisit. Quō repentinō obiectō vīsū tantum terrōrem iniēcit exercituī Rōmānōrum, ut ēgredi extrā vāllum nēmō sit ausus.

(3) Hanc post rem gestam nōn ita multīs diēbus M. Minucium Rūfum, magistrum equitum parī ac dictātōrem imperiō, dolō prōductum in proelium, fugāvit. Ti. Semprōnium Gracchum, iterum cōnsulem, in Lūcānīs absēns in īnsidiās inductum sustulit. M. Claudium Marcellum, quīnquiēns cōnsulem, apud Venusiam parī modō interfēcit.

(4) Longum est omnia ēnumerāre proelia. Quā rē hoc ūnum satis erit dictum, ex quō intellegī possit, quantus ille fuerit: quamdiū in Italiā fuit, nēmō eī in aciē restitit, nēmō adversus eum post Cannēsem pugnam in campō castra posuit.

CHAPTER 6 (1) Hinc invictus patriam dēfēnsus revocātus, bellum gessit adversus P. Scīpiōnem, fīlium ēius, quem ipse prīmō apud Rhodanum, iterum apud Padum, tertiō apud Trebiam fugārat.

(2) Cum hōc, exhaustīs iam patriae facultātibus, cupīvit impraesentiārum bellum compōnere, quō valentior posteā congrederētur. In colloquium convēnit; condiōnēs nōn convēnērunt.

(3) Post id factum paucīs diēbus apud Zamam cum eōdem cōnflīxit: pulsus — incredibile dictū — bīduō et duābus noctibus Hadrūmētum pervēnit, quod abest ab Zamā circiter mīlia passuum trecenta.

(4) In hāc fugā, Numidae, quī simul cum eō ex aciē excesserant, īnsidiātī sunt eī; quōs nōn solum effūgit, sed etiam ipsōs oppressit. Hadrūmētī reliquōs ē fugā collēgit; novīs dīlētibus paucīs diēbus multōs contrāxit.

CHAPTER 7 (1) Cum in apparandō ācerrimē esset occupātus, Karthāginiēnsēs bellum cum Rōmānīs composuērunt. Ille nihilō sētius exercituī posteā praefuit rēsque in Āfricā gessit ūsque ad P. Sulpiciū C. Aurēliū cōsulēs.

(2) Hīs enim magistrātibus lēgātī Karthāginiēnsēs Rōmam vēnērunt, quī senātūī populōque Rōmānō grātiās agerent, quod cum iīs pācem fēcissent, ob eamque rem corōnā aureā eōs dōnārent, simulque peterent ut obsidēs eōrum Fregellīs essent captīvīque redderentur.

(3) īs ex senātūs cōnsultō respōnsū est: mūnus eōrum grātum acceptumque esse; obsidēs, quō locō rogārent, futūrōs; captīvōs nōn remissūrōs, quod Hannibalem, cuius operā susceptum bellum foret, inimīcissimum nōminī Rōmānō, etiam nunc cum imperiō apud exercitum habērent itemque frātrem ēius Māgōnem.

(4) Hōc respōnsō Karthāginiēnsēs cōgnitō, Hannibalem domum et Māgōnem revocārunt. Hūc ut rediit, rēx factus est, postquam praetor fuerat annō secundō et vīcēsīmō. Ut enim Rōmae cōsulēs, sīc Karthāgine quotannis annuī bīnī rēgēs creābantur.

(5) In eō magistrātū parī diligentiā sē Hannibal praebuit, ac fuerat in bellō.

Namque effēcit, ex novīs vectīgālībus nōn solum ut esset pecūnia, quae Rōmānīs ex foedere penderētur, sed etiam superesset, quae in aerārīō repōnerētur.

(6) Deinde M. Claudiō L. Fūriō cōsulibus, Rōmā lēgātī Karthāginem vēnērunt. Hōs Hannibal ratus suī exoscendī grātiā missōs, priusquam iīs senātus darētur, nāvem ascendit clam atque in Syriam ad Antiochum perfūgit.

(7) hāc rē palam factā Poenī nāvēs duās, quae eum comprehenderent, sī possent cōsequī, mīserunt, bona ēius pūblicārunt, domum ā fundāmentīs disiēcērunt, ipsum exsulem iūdicārunt.

CHAPTER 8 (1) At Hannibal annō tertiō, postquam domō profūgerat, L. Cornēliō Q. Minuciō cōsulibus, cum quīnque nāvibus Āfricam accessit in finibus Cŷrēnaeōrum, sī forte Karthāginiēnsēs ad bellum Antiochī spē fidūciāque indūcere posset, cui iam persuāserat, ut cum exercitibus in Italiam proficīscerētur. Hūc Māgōnem frātrem excīvit.

(2) Id ubi Poenī rēscīvērunt, Māgōnem eādem, quā frātrem, absentem affēcērunt poenā. Illī, dēspērātīs rēbus, cum solvissent nāvēs ac vēla ventīs dedissent, Hannibal ad Antiochum pervēnit. Dē Māgōnis interitū duplex memoria prōdita est. Namque aliī naufragiō, aliī ā servulīs ipsīus interfectum eum scrīptum reliquērunt.

(3) Antiochus autem, sī tam in agendō bellō cōnsiliīs eius pārēre voluisset, quam in suscipiendō īstituerat, propius Tiberī quam Thermopylīs dē summā imperiī dīmicāset. Quem etsī multa stultē cōnārī vidēbat, tamen nullā dēseruit in rē.

(4) Praefuit paucīs nāvibus, quās ex Syriā iūssus erat in Āsiam dūcere, iisque adversus Rhodiōrum classem in Pamphylīō marī cōnflīxit. Quō cum multitudīne adversāriōrum suī superārentur, ipse, quō cornū rem gessit, fuit superior.

CHAPTER 9 (1) Antiochō fugātō, verēns nē dēderētur, quod sine dubiō accidisset, sī suī fēcisset potestātem, Crētā ad Gortȳniōs vēnit, ut ibi, quō sē cōnferret, cōnsiderāret.

(2) Vīdit autem vir omnium callidissimus in magnō sē fore perīculō, nisi quid prōvīdisset, propter avāritiam Crētēnsium. Magnam enim sēcum pecūniam portābat, dē quā sciēbat exīsse fāmam.

(3) Itaque capit tāle cōsilium. Amphorās complūrēs complet plumbō, summās operit aurō et argentō. Hās, praesentibus prīncipibus, dēpōnit in templō Diānae, simulāns sē suās fortūnās illōrum fidei crēdere. His in errōrem indūctīs, statuās aēneās, quās sēcum portābat, omnī suā pecūniā complet eāsque in prōpatulō domī abicit.

(4) Gortȳniī templum magnā cūrā custōdiunt, nōn tam ā cēterīs quam ab Hannibale, nē ille, īnscentibus iīs, tolleret sēcumque dūceret.

CHAPTER 10 (1) Sic cōservātis suīs rēbus, Poenus, illūsīs Crētēnsibus omnibus, ad Prūsiam in Pontum pervēnit. Apud quem eōdem animō fuit ergā Italiam neque aliud quicquam ēgit quam rēgem armāvit et exercuit adversus Rōmānōs.

(2) Quem cum vidēret domesticīs opibus minus esse rōbustum, conciliābat cēterōs rēgēs, adiungēbat bellicōsās nātiōnēs. Dissidēbat ab eō Pergamēnus rēx Eumenēs, Rōmānīs amīcissimus, bellumque inter eōs gerēbātur et marī et terrā.

(3) sed utrobīque Eumenēs plūs valēbat propter Rōmānōrum societātem. Quō magis cupiēbat eum Hannibal opprimī; quem sī remōvisset, faciōra sibi cētera fore arbitrābātur. Ad hunc interficiendum tālem iniit ratiōnem.

(4) Classe paucīs diēbus erant dēcrētūrī. Superābātur nāvium multitūdine; dolō erat pugnandum, cum pār nōn esset armīs. Imperāvit quam plūrimās venēnātās serpentēs vīvās colligī eāsque in vāsa fictilia conicī.

(5) Hārum cum effēcisset magnam multitūdinem, diē ipsō, quō factūrus erat nāvāle proelium, classiārios convocat iisque praecipit, omnēs ut in ūnam

Eumenis rēgis concurrant nāvem, ā cēterīs tantum satis habeant sē dēfendere. Id illōs facile serpentium multitudine cōsecūtūrōs.

(6) Rēx autem in quā nāve veherētur, ut scīrent, sē factūrum. Quem sī aut cēpissent aut interfēcissent, magnō iīs pollicētur praemiō fore.

CHAPTER 11 (1) Tālī cohortātiōne mīlitum factā, classis ab utrīsque in proelium dēdūcitur.

Quārum aciē cōstitutā, priusquam signum pugnae darētur, Hannibal, ut palam faceret suīs, quō locō Eumenēs esset, tabellārium in scaphā cum cādūceō mittit.

(2) Quī ubi ad nāvēs adversāriōrum pervēnit epistulamque ostendēs, sē rēgem professus est quaerere, statim ad Eumenem dēductus est, quod nēmō dubitābat, quīn aliquid dē pāce esset scrīptum. Tabellārius, ducis nāve dēclārātā suīs, eōdem, unde erat ēgressus, sē recēpit.

(3) At Eumenēs, solūtā epistolā, nihil in eā repperit, nisi quae ad irrīdendum eum pertinērent. Cuius etsī causam mīrābātur neque reperiēbat, tamen proelium statim committere nōn dubitāvit.

(4) Hōrum in concursū Bīthyniī Hannibalis praeceptō ūiversī nāvem Eumenis adoriuntur. Quōrum vim rēx cum sustinēre nōn posset, fugā salūtem petiit; quam cōsecūtus nōn esset, nisi intrā sua praesidia sē recēpisset, quae in proximō lītore erant conlocāta.

(5) Reliquae Pergamēnae nāvēs cum adversāriōs premerent ācrius, repente in eās vāsa fictilia, dē quibus suprā mentiōnem fēcimus, conicī coepta sunt. Quae iacta initiō rīsum pugnantibus concitārunt, neque, quā rē id fieret, poterat intellegī.

(6) Postquam autem nāvēs suās opplētās cōspexērunt serpentibus, novā rē perterritī, cum, quid potissimum vītārent, nōn vidērent, puppēs vertērunt sēque ad sua castra nautica rettulērunt.

(7) Sīc Hannibal cōnsiliō arma Pergamēnōrum superāvit, neque tum solum, sed saepe aliās pedestribus cōpiīs parī prūdentīā pepulit adversāriōs.

CHAPTER 12 (1) Quae dum in Āsia geruntur, accidit cāsū, ut lēgātī Prūsiae Rōmae apud T.

Quinctium Flāminīnum cōsulārem cēnārent, atque ibi dē Hannibale mentiōne factā, ex iīs ūnus dīceret eum in Prūsiae rēgnō esse.

(2) Id posterō diē Flāminīnus senātuī dētulit. Patrēs cōnscrīptī, quī Hannibale vīvō numquam sē sine īnsidiīs futūrōs existimārent, lēgātōs in Bīthyniam mīsērunt, in iīs Flāminīnum, quī ab rēge peterent, nē inimīcissimum suum sēcum habēret sībique dēderet.

(3) Hīs Prūsias negāre ausus nōn est: illud recūsāvit, nē id ā sē fierī postulārent, quod adversus iūs hospitīi esset: ipsī, sī possent, comprehenderent; locum, ubi esset, facile inventūrōs. Hannibal enim ūnō locō sē tenēbat, in castellō, quod eī ā rēge datum erat mūnerī, idque sīc aedificārat, ut in omnibus partibus aedificiī exitūs habēret, scīlicet verēns, nē ūsū venīret, quod accidit.

(4) Hūc cum lēgātī Rōmānōrum vēnissent ac multitūdine domum

ēius circumdedissent, puer, ab iānuā prōspiciēns, Hannibalī dīxit plūrēs praeter cōnsuētūdinem armātōs appārere. Quī imperāvit eī, ut omnēs forēs aedificiū circumīret ac properē sibi nūntiāret, num eōdem modō undique obsidērētur.

(5) Puer cum celeriter, quid esset, renūntiāset omnīsque exitūs occupātōs ostendisset, sēnsit id nōn fortuītō factum, sed sē petī neque sibi diūtius vītā esse retinendam. Quam nē aliēnō arbitriō dīmitteret, memor prīstinārum virtūtum, venēnum, quod semper sēcum habēre cōnsuērat, sūmpsit.

CHAPTER 13 (1) Sīc vir fortissimus, multīs variīsque perfūctus labōribus, annō acquiēvit septuāgēsīmō. Quibus cōsulibus interierit, nōn convēnit. Namque Atticus M. Claudiō Marcellō Q. Fabiō Labeōne cōsulibus mortuum in Annālī suō scrīptum relīquit, at Polybius L. Aemiliō Paulō Cn. Baebiō Tamphilō, Sulpicius autem Blithō P. Cornēliō Cethēgō M. Baebiō Tamphilō.

(2) Atque hic tantus vir tantīsque bellīs districtus nōn nihil temporis tribuit litterīs. Namque aliquot ēius librī sunt, Graecō sermōne cōnfectī, in iīs ad

Rhodiōs dē Cn. Manlii Volsōnis in Āsiā rēbus gestīs.

(3) Huius bellī gesta multī memoriae prōdidērunt, sed ex iīs duo, quī cum eō in castrīs fuērunt simulque vīxērunt, quam diū fortūna passa est, Sīlēnus et Sōsylus Lacedaemonius. Atque hōc Sōsylō Hannibal litterārum Graecārum ūsus est doctōre.

(4) Sed nōs tempus est huius librī facere finem et Rōmānōrum explicāre imperātōrēs, quō facilius, collātīs utrōrumque factīs, quī virī praeferendī sint, possit iūdicārī.